

وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
دفتر امور اقتصادی
مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان لرستان

گزارش نظارت بر اجرای برنامه الگوی کشت ملی محصولات کشاورزی
(استان لرستان)
سال زراعی ۱۴۰۴-۱۴۰۳

تهیه و تدوین:

علیرضا نیکویی، ایرج ویسکرمی، رضا دهقانی، عباس پورمیدانی، علیرضا توکلی

خرداد ۱۴۰۵

وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

شناسنامه گزارش

عنوان: گزارش نظارت بر برنامه الگوی کشت ملی محصولات کشاورزی (استان لرستان) سال زراعی ۱۴۰۳-۱۴۰۴

نظارت و مشاوره:

تهیه و تدوین: دکتر علیرضا نیکویی، دکتر ایرج ویسکرمی، دکتر رضا دهقانی، دکتر عباس پورمیدانی و دکتر علیرضا توکلی
همکاران کمیته اصلی نظارت: مهندس نامدار صیادی، دکتر محمد شاهوردی، دکتر ایرج ویسکرمی، دکتر زهرا امیری، مهندس فرخ نوری، دکتر منوچهر سیاح فر، مهندس پیمان هیئتی، مهندس حمید مهرگان
همکاران گروه نظارت: دکتر محمد قدیری

ناشر: دفتر امور اقتصادی

شمارگان: محدود

نوبت چاپ: اول

محل اجرا: استان لرستان

تاریخ شروع: شهریور ۱۴۰۳ به مدت یکسال و شش ماه

شماره ثبت:

تاریخ ثبت: ۱۴۰۵

نشانی: تهران، بزرگراه شهید چمران، خیابان یمن، باغ کشاورزی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

تلفن: ۲۲۴۰۲۳۰۰

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
۴	چکیده
۵	مقدمه
۵	معرفی استان لرستان
۶	سیمای اقتصاد کشاورزی استان لرستان
۷	توانمندی‌ها و ظرفیت‌های استان در بخش کشاورزی
۷	سهم بخش کشاورزی در اشتغال استان لرستان
۸	تقسیم کار استانی در راستای اجرای برنامه عملیاتی
۸	ارزیابی و تحلیل اجرای برنامه الگوی کشت استان لرستان
۱۶	برنامه‌های آموزشی و ترویجی اجرا شده در استان لرستان
۱۷	مسائل و مشکلات اجرای برنامه در استان لرستان
۱۸	توصیه‌های فنی ارائه شده
۲۰	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۱	منابع مورد استفاده
۲۲	چکیده انگلیسی

چکیده

برنامه‌ی الگوی کشت با هدف ارتقای امنیت غذایی، حفاظت از منابع پایه سرزمینی، اشتغال و درآمد کشاورزان و توجه ویژه به محدودیت منابع آب و خاک، تغییرات مولفه‌های اقلیمی، بروز خشکسالیهای مستمر و با لحاظ نمودن توان سرزمینی، ملاحظات علمی و ظرفیتهای اکولوژیکی تدوین شده است. بنابراین نظارت بر الگوی کشت بمنظور ارزیابی، اصلاح و بهنگام‌سازی انتظارات پیشبینی شده و نتایج به دست آمده و ارائه بازخورد به عوامل تدوین کننده و اجرایی برنامه، برطرف نمودن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت آن امری ضروری می باشد. استان لرستان سرزمینی مرتفع و عمدتاً کوهستانی که بالغ بر 70 درصد وسعت آنرا جنگلها و مراتع تشکیل داده است این استان با نرخ بیکاری بالاتر از میانگین کشور، پتانسیل بالقوه‌ای در تولید محصولات کشاورزی بویژه کاملینا دارد. نتایج حاصل از ارزیابی الگوی کشت در سال زراعی -04 1403 نشان داد سطح زیر کشت، عملکرد محصولات زراعی و اجرای سیستم آبیاری در راستای افزایش بهره وری آب مناسب ارزیابی گردید. نتایج نشان داد ضریب مکانیزاسیون در سال زراعی جاری پیش بینی نشده اما ضریب نفوذ بذر گواهی شده بمیزان قابل ملاحظه‌ای تحقق یافته است. همچنین نتایج نشان داد برنامه احداث گلخانه، میزان مصرف کودهای مختلف در کلیه محصولات زراعی و برنامه های آموزشی و ترویجی بطور مناسب تحقق یافته است. در مجموع پیشنهاد می گردد سیاست مداران و مسئولین محترم وزارت جهاد کشاورزی با همکاری نهادهای حاکمیتی و مجلس شورای اسلامی در خصوص تصویب قوانین حمایتی در زمینه الگوی کشت همکاری لازم را داشته باشند.

کلمات کلیدی: الگوی کشت، برنامه عملیاتی، لرستان، نظارت.

مقدمه

برنامه‌ی الگوی کشت ملی با هدف ارتقای امنیت غذایی کشور، حفاظت از منابع پایه سرزمینی، ارتقاء اشتغال و درآمد کشاورزان و توجه ویژه به محدودیت منابع آب و خاک، تغییرات مولفه‌های اقلیمی، بروز خشکسالی‌های مستمر و با لحاظ نمودن توان سرزمینی، ملاحظات علمی و ظرفیتهای اکولوژیکی کشور تدوین شده است. این برنامه مجموعه‌ای از سیاستها، راهبردها و اقدامات عملی در سطح ملی و منطقهای را شامل شده و به خلاءهای قانونی، حقوقی، دانشی و عوامل فنی، اجرایی، مالی، سیاستی و نرمافزاری موثر بر تولید پایدار محصولات کشاورزی تکیه دارد. در این برنامه تلاش میشود با ارتقای شاخص بهره‌وری، تولید بهبود یابد.

سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی علاوه بر مسئولیت تدوین، براساس ابلاغیه شماره 020/25810 مورخ 26/7/1401 وزیر محترم جهاد کشاورزی، عهدهدار نظارت و پایش برنامه الگوی کشت ملی نیز میباشد که دستورالعمل نظارتی مربوطه طی نامه شماره 200/31567 در تاریخ 30/11/1401 ابلاغ گردید.

هدف از نظارت بر برنامه الگوی کشت پایش، ارزیابی، اصلاح و بهنگامسازی انتظارات پیشبینی شده و نتایج به دست آمده و ارائه بازخورد به عوامل تدوین کننده و اجرایی برنامه، به منظور برطرف نمودن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت آن و نظارت مستمر بر اجرای مناسب برنامه در راستای رویکردها تعیین شده است.

براساس دستورالعمل ابلاغی، دبیرخانه متمرکز نظارتی در ستاد سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی با هدف ارزیابی برنامه ملی تدوین شده، تشکیل و هدایت گروههای راهبر ملی و پایش مستمر و گزارشگری مدیریتی تشکیل گردید. همچنین کارگروه استانی نظارت بر اجرای الگوی کشت با مسئولیت رئیس مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی هر استان و با حضور معاونین و مدیران سازمان جهاد کشاورزی استانها، نمایندگان صنف کشاورزی، نماینده سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی و ... با هدف ارزیابی برنامه ساختاری درون استانی الگوی کشت، احصاء چالشها، مشکلات و موانع فنی، آموزشی، ترویجی و اجرایی در هر استان و و نیز گروه نظارتی جهت نظارت میدانی بر برنامه الگوی کشت تشکیل گردیدند. جهت ارزیابی برنامه در سطح اجرایی (میدانی) از شاخصهای کمی و قابل اندازهگیری در قالب جداول 12 گانه استفاده گردید. در این گزارش ابتدا خلاصه‌های از وضعیت اجرای الگوی کشت استانهای مختلف کشور براساس اطلاعات دریافتی از کارگروههای استانی ارائه و سپس وضعیت استانها از نظر میزان دستیابی به اهداف برنامه در سال اول اجرای آن با یکدیگر مقایسه میگردند.

معرفی استان لرستان

استان لرستان با حدود 900000 هکتار دارای دو میلیون نفر جمعیت است. این استان سرزمینی مرتفع و عمدتاً کوهستانی است که رشته کوه زاگرس قسمت بیشتر آن را در بر گرفته است. بیشترین مساحت استان لرستان را کوه ها تشکیل میدهند. میانگین ارتفاع استان لرستان 1716 متر است. بیشترین ارتفاع استان 4150 متر در قله اشترانکوه و کمترین ارتفاع آن 193

متر در جنوب روستاهای پاعلم و چهار طاق شهرستان پلدختر (مرز لرستان و خوزستان) است. 33/21 درصد از مساحت استان را ارتفاعات بالای 2115 متر تشکیل می‌دهند. کوهپایه‌ها با ارتفاع بین 1391-2115 متر، 61/50 درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده‌اند. دشتهای استان 94/24 درصد از مساحت استان را شامل می‌شوند.

استان لرستان به دلیل ریزش‌های جوی فراوان جزء معدود مناطق پر آب کشور محسوب می‌شود. حجم بارندگی استان حدود 17 میلیارد متر مکعب برآورد شده است که از این مقدار 5/8 میلیارد متر مکعب به جریان سطحی تبدیل می‌شود، 1/5 میلیارد متر مکعب به تغذیه آبهای زیرزمینی اختصاص می‌یابد و مابقی از طریق تبخیر از دسترس خارج می‌شود. میانگین بارندگی و دمای سالانه به ترتیب 550-600 میلی‌متر و 15 درجه سانتیگراد است. استان لرستان یکی از مناطق مهم کشاورزی و دامپروری کشور به شمار می‌رود. بطوریکه بیش از 3 درصد محصولات زراعی کشور در این استان تولید می‌شود. میزان تولید محصولات استراتژیک مانند گندم، جو، نخود، لوبیا، کلزا و ... و محصولات دامی (شیر، گوشت گاو و تخم مرغ) استان لرستان رتبه اول تا چهارم را به خود اختصاص داده است. میزان تولید محصولات زراعی استان لرستان در حال حاضر بیش از 2 میلیون و 900 هزار تن و میزان تولید انواع محصولات دامی بیش از 335 هزار تن است.

سیمای اقتصاد کشاورزی استان لرستان

استان لرستان در غرب ایران بین 46 درجه و 51 تا 50 درجه و 3 دقیقه طول شرقی از نصفالنهار گرینویچ و 32 درجه و 37 دقیقه تا 34 درجه و 22 دقیقه عرض شمالی از خط استوا واقع گردیده و وسعت آن حدود 28307 کیلومتر مربع و محیط آن 4/1159 کیلومتر است که 7/1 درصد مساحت کشور ایران را اشغال کرده است. این استان از شمال با استانهای مرکزی و همدان، از شرق با استان اصفهان، از جنوب با استان خوزستان و از غرب با استانهای ایلام و کرمانشاه همجوار است.

به طور کلی وسعت مراتع استان 1933000 هکتار برآورد شده است. از این سطح، 885000 هکتار اراضی جنگلی و مراتع مشجر و مابقی آن با مساحتی حدود 1048000 هکتار مراتع غیر مشجر است. جنگل‌های استان لرستان با وسعت حدود 875 هزار هکتار بخشی از جنگل‌های نیمه خشک کشور را تشکیل می‌دهند. بر اساس بررسی‌های انجام شده در طرح کالبد ملی، حدود 70٪ از وسعت استان لرستان در پوشش جنگلها و مراتع قرار دارد.

استان لرستان به لحاظ اقلیم و هواشناسی یک استان چهار فصل است و دارای آب و هوای متنوعی است دارای سه اقلیم شامل: اقلیم سرد کوهستانی، اقلیم معتدل مرکزی و گرم جنوبی می‌باشد. از کل مساحت استان سطحی معادل 800 هزار هکتار به اراضی دشت اختصاص دارد. قسمت اعظم این دشتها از نظر یکپارچگی، وسعت و حاصلخیزی نقش عمدهای در تولید محصولات زراعت و اقتصاد استان برعهده دارد. استان لرستان به جهت دارا بودن میانگین بارش سالانه 550-600 میلیمتر (میانگین بارش کشور بالغ بر 300 میلیمتر است). و وجود جریانات سطحی دائمی و پرآب این استان حدود 5/12 میلیارد متر مکعب و 5/4 میلیارد متر مکعب نیز از استانهای همجوار وارد این استان می‌شوند و 778 میلیون متر مکعب حجم منابع

آب زیرزمینی می باشد با مجموع تخلیه سالانه بالغ بر 1722 میلیون متر مکعب در سال و پتانسیل بسیار مناسب منابع خاک بوده و از هر لحاظ حائز شرایط مناسب جهت توسعه فعالیتهای کشاورزی میباشد.

توانمندی ها و ظرفیت های استان در بخش کشاورزی

مطابق سرشماری عمومی کشاورزی در سال 1400 سطح زیرکشت محصولات زراعی در استان لرستان بالغ بر 800 هزار هکتار زمین زراعی با 5 درصد از کل کشور در رتبه نهم قرار دارد که بالغ بر 9/2 میلیون تن محصول تولید نموده است. از میزان سطح زیرکشت استان 25 درصد از این مساحت کشت آبی و 75 درصد به کشت دیم اختصاص داشته است. استان لرستان از نظر تولیدات کشاورزی در سطح کشور مطرح بوده و یکی از مناطق مستعد کشاورزی در ایران می باشد (رتبه 16 در میزان تولیدات کشاورزی). بخش کشاورزی و منابع طبیعی این استان در توسعه اقتصادی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. با توجه به وجود ظرفیتهای بالقوه و استفاده نشده بخش کشاورزی در استان، براحتی می توان با تزریق اعتبارات و افزایش توانمندیهای حرفه ای در این بخش و تجاری کردن آن، بازدهی بسیار خوبی در مدت زمان کوتاه به ارمغان آورد. این بخش قادر خواهد بود محصولات متنوع زراعی، باغی، دامی، آبریان و گیاهان دارویی و صنعتی در حجم زیاد تولید نماید که خود کفایی غذایی و عزت ملی را بدنبال خواهد داشت. بعنوان نمونه، استان در سطح کشور از نظر: سطح و تولید زراعت گندم رتبه دهم، سطح و تولید زراعت جو رتبه سوم، سطح و تولید ذرت و کاملینا در رتبه اول، سطح و تولید نخود رتبه دوم، تولید دانه روغنی کلزا رتبه دوازدهم و از نظر عملکرد در واحد سطح کاملینا و ذرت حائز رتبه اول کشور میباشد.

سهم بخش کشاورزی در اشتغال استان و مقایسه آن با کشور

بر اساس آمار رسمی کشور، میزان اشتغال این استان در سال 1400 در مناطق شهری، 5/84 درصد و در مناطق روستایی 2/91 درصد می باشد. نرخ بیکاری شهری و روستایی استان در سال 1400 به ترتیب با 5/15 و 8/8 درصد بیشتر از نرخ بیکاری شهری و روستایی کشور با 4/13 و 2/8 درصد است. بیکاری در استان نسبت به میانگین کشوری بالاتر و بعنوان مهمترین معضل مطرح می باشد. طی سال های اخیر با توجه به ورود جمعیت جوان به بازار کار، افزایش مشارکت و ورود زنان به عرصه کار و عدم وجود فضای مناسب برای اشتغال نیروی کار می توان شاهد افزایش نرخ بیکاری در استان بود. بدیهی است حل مسئله بیکاری در سطح استان نیازمند اتخاذ استراتژی ها و سیاست گذاری های مناسب در بلندمدت و اجرای دقیق آنها است که از جمله می توان به بهبود محیط کسب و کار، رفع موانع تشکیل سرمایه گذاری و فراهم آوردن زمینه های مناسب برای استفاده کامل از ظرفیت های تولیدی استان اشاره کرد. از کل شاغلین 10 ساله و بیشتر در استان، 25/7 درصد در بخش کشاورزی فعالیت دارند که این نسبت در کشور به میزان 6/17 درصد می باشد. 29/5 درصد مربوط به بخش صنعت و 44/9 درصد مربوط به بخش خدمات می باشد (مرکز آمار ایران، 1400).

تعریف الگوی کشت

الگوی کشت عبارتست از تدوین و اجرای نظام کشت محصولات کشاورزی (زراعی و باغی) مبتنی بر شرایط اقلیمی، بهره‌برداری بهینه از آب، خاک و گیاه متناسب با ظرفیت‌ها و مزیت اقتصادی کشور با رعایت کلیه مسائل علمی، فنی، مدیریتی و ملاحظات زیستمحیطی در راستای دستیابی به تامین امنیت غذایی پایدار و اقتدار غذایی که باختصار تعیین هدفمند نوع محصول، مکان تولید و مقدار آن در بازه زمانی مشخص بیان میشود. به عبارت دیگر، الگوی کشت برنامه ساختاری و عملیاتی تحقق امنیت غذایی میباشد.

اهداف و رویکردهای برنامه

اهداف اصلی برنامه الگوی کشت مبتنی بر تعریف پیش گفته به شرح زیر میباشد:

- 1) امنیت غذایی و افزایش ضریب خوداتکائی به محصولات تولیدی
- 2) پایداری تولید
- 3) انقلاب بهره‌وری
- 4) صرفه جویی ارزی
- 5) ارتقای شاخصهای اقتصادی و تجاری ملی و بهره‌برداران

تقسیم کار استانی در راستای اجرای برنامه عملیاتی

اجرای الگوی کشت بدون مشارکت همهی ارکان موثر در سطح استان، میسر نخواهد بود لذا در استان لرستان برای اجرای مناسب الگوی کشت با سیاست‌های ابلاغی در سازمان جهاد کشاورزی کارگروه اجرایی الگوی کشت تشکیل گردید. اولین اقدام کارگروه هماهنگی بین ادارات مرتبط با الگوی کشت بوده که با برگزاری جلسات متعدد با استاندار، فرمانداری و سایر ادارت در جهت پیشبرد برنامه آگوی کشت اقدامات لازم انجام گرفت. همچنین کارگروه نظارت بر اجرای الگوی کشت در استان با ریاست رئیس مرکز تشکیل و بر اساس دستورالعمل نظارت اقدامات و کار نظارتی را در استان انجام داده شد. بر اساس برنامه ابلاغی الگوی کشت محصولات زراعی استان برای سال زراعی 1403-04 جداول 12 گانه اجرای الگوی کشت در استان لرستان تکمیل گردید که نتایج این جداول به تفکیک مورد بررسی و تحلیل اماری قرار گرفته است.

ارزیابی اجرای الگوی کشت

جدول ۱ سطح زیر کشت، عملکرد و تولید محصولات عمده زراعی در استان لرستان را در برنامه و میزان تحقق آن در سال زراعی 1403-04 نشان می‌دهد. مطابق داده‌های جدول فوق، از مجموع ۲۳ محصول زراعی مورد بررسی، ۱۵ محصول در سطح استان کشت شده‌اند. مقایسه‌ی برنامه‌ی ابلاغی با عملکرد واقعی نشان می‌دهد که محصولات کاملینا و گلرنگ رشد

چشمگیری نسبت به مقدار پیش‌بینی شده داشته‌اند. همچنین در محصولات گندم آبی و دیم، جو آبی، نخود آبی، یونجه و ذرت دانه‌ای، اختلاف معناداری میان سطح زیر کشت، عملکرد و تولید با برنامه وجود ندارد.

به‌طور کلی، انتظارات برنامه درخصوص سطح زیر کشت، عملکرد و تولید محصولات گندم آبی، گندم دیم، جو آبی، یونجه، نخود آبی، سیب‌زمینی، چغندر بهاره، گوجه‌فرنگی، پیاز، کاملینا و گلرننگ تقریباً به‌طور کامل تحقق یافته است و درصد تحقق در هر سه شاخص حدود ۱۰۰ درصد برآورد می‌شود. در مقابل، اهداف تعیین‌شده برای کشت محصولات شلتوک و ذرت علوفه‌ای به‌طور کامل محقق نشده‌اند. بااین‌حال، در محصولات جو دیم، نخود دیم، کلزا و ذرت علوفه‌ای، میزان عملکرد و تولید نسبت به سطح زیر کشت برنامه‌ریزی شده بیشتر بوده است. نتایج نشان می‌دهد که سطح زیر کشت محصولات جو آبی، یونجه، نخود آبی، ذرت علوفه‌ای، سیب‌زمینی و چغندر بهاره فراتر از سطح پیش‌بینی شده در برنامه بوده است.

علت اصلی افزایش سطح زیر کشت این محصولات، جنبه‌ی اقتصادی و سودآوری بالای آنها برای کشاورزان است. به‌ویژه با افزایش قیمت برنج و سیب‌زمینی، تمایل زارعین به کشت این محصولات بیشتر شده است. ازاین‌رو، لازم است قوانین و برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تری برای کنترل و کاهش سطح زیر کشت این محصولات تدوین گردد.

با ابلاغ دستوری نمی‌توان کشاورزان را به کاهش سطح زیر کشت ملزم کرد؛ بنابراین، اتخاذ سیاست‌های حمایتی و قیمت‌های تضمینی متناسب با الگوی کشت هدف توصیه می‌شود. از آنجا که بخش عمده‌ای از این محصولات بهاره هستند، افزایش سطح زیر کشت موجب افزایش مصرف منابع آبی و فشار بر ظرفیت آبی استان شده و ضرورت اصلاح سیاست‌های کشت را دوچندان می‌نماید. بررسی جزئی‌تر نشان می‌دهد بیشترین انحراف از برنامه در کشت چغندر پاییزه، ذرت دانه‌ای و سویا انجام گرفته است. علیرغم کاهش سطح زیر کشت، در این محصولات عملکرد و تولید نسبی افزایش داشته؛ اما علت کاهش سطح را می‌توان در کاهش سطح آب زیرزمینی و کاهش نزولات آسمانی دانست که از رغبت کشاورزان برای کشت این محصولات کاسته است. در میان محصولات با تحقق پایین، کلزا، چغندر پاییزه و سویا بیشترین کاهش را در هر سه شاخص نشان می‌دهند. این کاهش عمدتاً ناشی از عدم رعایت اصول زراعی به‌ویژه زمان مناسب کشت و نیز سرمای شدید روزهای ۱۱ تا ۱۳ فروردین است که سبب ترکیدگی و یخ‌زدگی ساقه‌های کلزا گردیده است. بر پایه‌ی نمودارهای تحلیلی، سطح زیر کشت گندم دیم کاملاً منطبق با برنامه بوده است، زیرا این محصول نیازی به منابع آب آبیاری ندارد. همچنین روند تولید محصولات گندم دیم، ذرت علوفه‌ای، سیب‌زمینی و چغندر بهاره افزایش یافته است که دلیلی بر افزایش سود اقتصادی کشاورزان می‌باشد. در مجموع، بررسی برنامه و عملکرد سال زراعی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ نشان می‌دهد که الگوی کشت استان در محصولات اصلی تحقق مطلوبی داشته، اما در محصولات روغنی و دیم مانند کلزا و کاملینا فاصله‌ی قابل توجهی با اهداف برنامه وجود دارد. استمرار این روند بدون بازنگری در سیاست‌های کشت و قیمت‌های تضمینی می‌تواند موجب فشار بر منابع آب و کاهش پایداری سیستم زراعی استان گردد.

جهت ارزیابی میزان و درصد واقعی تحقق برنامه در شاخص سطح زیر کشت، از میانگین وزنی سطح زیر کشت و نیز ضریب تحقق (جدول ۱۱) سطح ابلاغی استفاده شد. بر این اساس درصد تحقق سطح زیر کشت ابلاغی محصولات کشاورزی در این

استان براساس نقش و وزن سطح زیر کشت هر محصول در تحقق سطح زیر کشت کل محصولات بدست آمد که برابر با ۹۲ درصد بود. این مقدار کمتر از درصد تحقق سطح زیر کشت ابلاغی براساس میانگین هم وزن سطح زیر کشت محصولات (۹۵ درصد) بود که به نظر می‌رسد دقیق‌تر می‌باشد.

جدول ۱ - سطح زیر کشت، عملکرد و تولید محصولات عمده زراعی در برنامه و میزان تحقق آن در استان لرستان (سال زراعی ۱۴۰۳-۱۴۰۴)

نوع محصول	سال ۱۴۰۳-۱۴۰۴ (طبق برنامه)			سال ۱۴۰۳-۱۴۰۴ (محقق شده)					
	سطح (هکتار)	عملکرد (کیلوگرم در هکتار)	تولید (تن)	سطح (هکتار)	درصد تحقق	عملکرد (کیلوگرم در هکتار)	درصد تحقق	تولید (تن)	درصد تحقق
گندم آبی	41000	5000	205000	44100	100	4200	90	185220	90.35
	1724	43000	74132	1387	80.4	45000	104.65	62000	83.63
کلزا	5000	1850	9250	4105	82.1	1300	70.27	5336.5	57.69
هندوانه	1084	62000	67208	680	62.73	60000	96.77	40000	59.51
خیار (فضای باز)	1724	31000	53444	768	44.54	30000	96.77	23500	43.971
ذرت علوفه ای	3040	55000	167200	3957	130.16	55000	100	217635	130.16
شبدر	8000	7200	57600	6690	83.625	6000	83.33	40140	69.68
یونجه آبی	13000	9000	117	12570	96.69	9000	100	113130	96.692
یونجه دیم	1500	3000	4500	20	1.33	3000	100	60	1.33
کنجد آبی	100	900	90	183	183	1000	111.111	180	200
گلرنگ دیم	3100	1600	4960	156	5.032	300	18.75	47	0.94
کلزا آبی	5000	1850	9000	4105	82.1	1300	70.27	3400	37.77
کلزا دیم	500	900	450	700	140	0	0	0	0
سویا	500	2000	1000	24	4.8	1500	75	36	3.6
کاملینا (دیم)	7000	600	4200	831	11.87	290	48.33	240	5.71
چغندر قند بهاره	5400	58000	313200	8658	160.33	65000	112.068	562770	179.68

یکی از اهداف برنامه، تحلیل فرآیند اجرای سیستم های آبیاری در راستای افزایش راندمان آبیاری و کاهش تلفات آب است. جدول ۲ وضعیت و سطح اجرای سیستم های آبیاری نوین در استان لرستان در سال زراعی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ را نشان می‌دهد. طبق گزارش دریافتی از استان در کلیه محصولات زراعی میزان و سطح اجرای سیستم های آبیاری نوین (از منظر کمی) بجز

محصولات گوجه فرنگی، نخود آبی و چغندر بهاره سایر محصولات مناسب با برنامه ابلاغی اجرا نگردیده است دلیل این امر نیز میتوان به رویکرد کشاورزان به آبیاری مرسوم قدیمی و وضعیت اقتصادی آنها اشاره نمود.

جدول 2 - وضعیت و سطح اجرای سیستم های آبیاری نوین در استان لرستان (سال زراعی 04-1403)

سال 03-1402	سال 04-1403 (طبق برنامه)	سال 04-1403 (محقق شده)	لرستان
45/86	900	1000	111

افزایش ضریب مکانیزاسیون برای ارتقای بهره‌وری و کاهش ضایعات ضروریست. طبق گزارش ناظر استان لرستان و اطلاعات دریافتی، اهداف برنامه و ضریب مکانیزاسیون در سال زراعی جاری در محصولات مختلف عملکردی نداشته است (جدول 3). میزان تحقق اهداف برنامه در افزایش ضریب نفوذ بذر گواهی شده در محصولات استراتژیک گندم دیم، نخود آبی و نخود دیم 100% بوده است. علت افزایش ضریب نفوذ بذر گواهی شده می‌توان به اختلاف قیمت خرید گندم و فروش بذر اصلاح شده اشاره نمود که زارعین ترجیح می‌دهند از بذور خود مصرفی استفاده نمایند. با توجه به اهمیت این ضریب در دستیابی به عملکرد پتانسیل در محصولات زراعی، لازم است به این موضوع توجه و اقدامات ضروری در خصوص افزایش ضریب نفوذ بذر گواهی شده در سطح استان صورت گیرد. در جدول 4 میزان آب مصرفی محصولات زراعی نشان داده شده است که گندم آبی صد درصد با برنامه ابلاغی مطابقت داشته است. طبق جدول که در سال زراعی ۱۴۰۳، ضریب نفوذ بذر گواهی شده با عملکرد ۴۰٪ در مقابل برنامه ۴۳٪، حدود ۹۳٪ تحقق را تجربه کرده است، که بیانگر پتانسیل خوب در ارتقاء کیفیت نهاده‌ها است. با این حال، فقدان داده‌های مثبت در ستون درجه مکانیزاسیون کشاورزی (صفر در برنامه و عملکرد) اجازه ارزیابی پیشرفت فنی در حوزه ماشین‌آلات را نمی‌دهد. در مجموع، تمرکز اصلی عملکرد مثبت استان در این مقطع بر حفظ کیفیت نهاده‌ها بوده تا سطح مکانیزاسیون.

جدول 3 - درجه مکانیزاسیون و ضریب نفوذ بذر گواهی شده در برنامه و میزان تحقق آن در استان لرستان (سال زراعی 04-1403)

سال 03-1402	سال 04-1403 (طبق برنامه)	سال 04-1403 (محقق شده)	استان
درجه مکانیزاسیون	درجه مکانیزاسیون	درجه مکانیزاسیون	
ضریب نفوذ بذر گواهی شده (درصد)	ضریب نفوذ بذر گواهی شده (درصد)	ضریب نفوذ بذر گواهی شده (درصد)	
0	0	40	لرستان
33/45	43	0	—

جدول ۴- میزان آب مصرفی محصولات زراعی استان لرستان (سال زراعی ۱۴۰۳-۰۴)

نوع محصول	سال ۱۴۰۲-۰۳			سال ۱۴۰۳-۰۴ (طبق برنامه)			سال ۱۴۰۳-۰۴ (محقق شده)			توضیحات		
	اجرای سیستم	نصب	تحويل	اجرای سیستم	نصب	تحويل	اجرای سیستم	نصب	تحويل			
	های آبیاری نوین (هکتار)	کنتورهای هوشمند (تعداد)	حجمی آب (مورد)	های آبیاری نوین (هکتار)	کنتورهای هوشمند (تعداد)	حجمی آب (مورد)	های آبیاری نوین (هکتار)	کنتورهای هوشمند (تعداد)	حجمی آب (مورد)			
گندم آبی	23884	207	0	30577	274	10003	21371	69.8924	59.1241	15003	100	0
گندم دیم	200	0		500	0		200	40	0			0
جو آبی	1961	4	0	3170	6	0	2035	64.1956	16.6667	0	0	0
یونجه	6152	8	0	7565	13	0	7042	93.0866	153.846	0	0	0
کلزا	555	20	0	1170.3	5	0	607.3	51.8927	100	0	0	0
ذرت علوفه ای	3612	4	0	2713.7	5	0	2590.7	95.4674	80	0	0	0
سیب زمینی	3037	5	0	3031	18	0	2480	81.8212	0	0	0	0
چغندر قند پاییزه	1005	1	0	750	2	0	820	109.333	0	0	0	0
چغندر قند بهاره	3265	1	0	2511	6	0	2021	80.4859	16.6667	0	0	0
ذرت دانه ای	35	0	0	105	0	0	105	100	0	0	0	0
گوجه فرنگی (فضای باز)	534	0	0	1043.5	14	0	417.5	40.0096	28.5714	0	0	0
پیاز	399	0	0	450	2	0	382	84.8889	0	0	0	0
لوبیا	5365	0	0	6250	5	0	5495	87.92	0	0	0	0
هویج	11261	0	0	12425	0	0	900	7.243461	0	0	0	0
گیاهان دارویی	3	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0

جدول 5 وضعیت احداث گلخانه در برنامه و میزان تحقق آن در استان لرستان در سال زراعی 04-1403 را نشان می‌دهد. میزان تحقق برنامه احداث گلخانه در استان 58٪ تحقق یافته است که بیشتر از اهداف یکساله است.

جدول 5- وضعیت احداث گلخانه در برنامه و میزان تحقق آن در استان لرستان (سال زراعی 04-1403)

شهرستان	سال پایه	هدف 5 ساله	تحقق در سال 04-1403	درصد تحقق
لرستان	39	6/383	23	58

جدول 6 وضعیت کودهای ازته، فسفره و پتاسه در برنامه و میزان تحقق آن در استان لرستان در سال زراعی 04-1403 را نشان می‌دهد. با توجه به تخصیص صورت گرفته، میزان مصرف کودهای مختلف در کلیه محصولات استراتژیک طبق برنامه بوده که عملکرد مناسب این استان را در تخصیص کودهای شیمیایی نشان می‌دهد.

جدول 6- وضعیت کودهای ازته، فسفره و پتاسه در برنامه و میزان تحقق آن در استان لرستان (سال زراعی 04-1403)

نوع محصول	سال 04-1403 (طبق برنامه)			سال 04-1403 (محقق شده)			درصد تحقق
	کود ازته (کیلوگرم در هکتار)	کود فسفره (کیلوگرم در هکتار)	کود پتاسه (کیلوگرم در هکتار)	کود ازته (کیلوگرم در هکتار)	کود فسفره (کیلوگرم در هکتار)	کود پتاسه (کیلوگرم در هکتار)	
گندم آبی	250	100	100	250	100	100	100
گندم دیم	150	50	50	150	100	50	100
جو آبی	200	100	50	200	100	100	200
جو دیم	150	50	50	150	100	50	100
شلوک	0	0	0	0	0	0	-
ذرت دانه ای	200	100	100	200	100	100	100
عدس آبی	50	50	50	50	100	50	100
عدس دیم	50	0	0	50	100	0	-
نخود دیم	50	25	25	50	100	25	100
لوبیا	100	100	100	100	100	100	100
گوجه فرنگی (فضای باز)	100	100	50	100	100	50	100
سیب زمینی	250	100	100	200	80	100	100
پیاز	200	100	50	200	100	50	100
ذرت علوفه ای	200	100	100	200	100	100	100
شیدر	100	0	0	100	0	0	-

یونجه آبی	100	0	0	100	100	0	0	100	-
کنجد آبی	100	0	0	100	100	0	0	100	-
گلرنگ دیم	100	50	100	50	100	50	50	100	100
کلزا آبی	350	100	100	100	350	100	100	350	100
کلزا دیم	150	50	100	50	150	50	50	150	100
سویا	100	50	100	100	100	50	100	100	100
کاملینا (دیم)	150	50	100	50	150	50	50	150	100
چغندر قند بهاره	300	200	100	300	100	200	300	100	100
سایر (سبزیجات)	100	0	0	100	100	0	0	100	-

یکی از برنامه ها و اهداف مهم الگوی کشت دستیابی به حداکثر تناسب اراضی در کشت محصولات مختلف زراعی است. اطلاعات دریافتی از ناظر اجرای الگوی کشت در استان لرستان نشان دهنده انطباق مناسب و قابل قبول سطوح کشت محصولات مختلف زراعی با سامانه تناسب اراضی و کشت در اراضی S1-S3 که حداکثر مطلوبیت برای کشت هر محصول دارند، می باشد (جدول 7).

جدول 7- سطح زیر کشت محصولات مختلف زراعی در اراضی S1-S3 در سامانه تناسب اراضی و میزان تحقق آن در استان لرستان (سال زراعی 1403-04)

براساس سامانه تناسب اراضی				سال 1403-04 (تحقق شده)			
نوع محصول	سطح کشت برنامه	سطح S1	سطح S2	سطح S3	کل سطح تا S3	کل درصد تحقق	سطح کل S1 تا S3 درصد تحقق

برنامه های آموزشی و ترویجی اجرا شده در استان لرستان

یکی از اهداف برنامه الگوی کشت اجرای فعالیت های ترویجی و آموزشی در راستای تدوین الگوی کشت می باشد که در سال 1403-04 تحقق اهداف برنامه با برنامه های پیشنهادی پیشرفت خوبی داشته و انطباق برنامه با اهداف متناسب بوده است. تنها در برنامه دوره های مهارت آموزی بهبود و ارتقای مهارت فنی درصد تحقق بسیار پایین بوده که به دلیل اینکه کشاورزان از دوره های مهارت آموزی استقبال چندانی ندارند دوره آموزش بر خط در بستر شبکه شاک و برکت برنامه و تحقیقی نداشته است بنابراین نیازمند توجه معاونت فرهنگی به این برنامه های می باشد.

جدول 8- فعالیت های آموزشی - ترویجی

فعالیت های آموزشی - ترویجی موضوعی و محصولی			
عنوان فعالیت (تعداد)	سال 1402-03	طبق برنامه -04	تحقق سال-04 درصد تحقق
روزهای مزرعه	2340	2340	100
روز انتقال یافته های تحقیقاتی	733	733	100
هفته انتقال یافته های تحقیقاتی	118	118	100
دوره های ترویجی	12627	12627	100
کارگاه ترویجی	6444	6444	100
بازدیدهای ترویجی	792	792	100
ارتباطات انفرادی و چهره به چهره	5237	69882	1334

مسائل و مشکلات اجرای برنامه در استان لرستان

- 1-عدم هماهنگی بین امور آب با سیاست الگوی کشت
- 2-عدم سیاست تشویقی جهت اجرای الگوی کشت
- 3-عدم هماهنگی کارخانجات قند کشور با سیاست اجرای الگوی کشت
- 4-توزیع نامناسب نهاده ها در بین محصولات زراعی
- 5-عدم اجرای قیمت تضمینی محصولات زراعی

توصیه های فنی ارائه شده

- 1-هماهنگی با امور آب استان در خصوص سیاست های تعیین الگوی کشت محصولات زراعی
- 2-هماهنگی با کارخانجات قند و شکر در خصوص رعایت اخذ قرارداد با چغندرکاران
- 3-متناسب سازی توزیع نهاده به موقع به زارعین در فصل کشت
- 4-اعلام قیمت تضمینی محصولات قبل از سال زراعی

شکل 3- نظارت بر فرآیند الگوی کشت

شکل 4- نظارت بر فرآیند الگوی کشت

شکل 5- نظارت بر فرآیند الگوی کشت

شکل 6- نظارت بر فرآیند الگوی کشت

جمع بندی و نتیجه گیری:

به منظور جمع بندی و تعیین میزان دست یابی به اهداف اصلی برنامه الگوی کشت در شاخص سطح زیر کشت، از شاخص ضریب تحقق استفاده گردید (جدول ۱۳). بطوریکه در صورت تحقق سطح ابلاغی بین ۹۰-۱۱۰ درصد ضریب تحقق یک و... در انتها در صورت تحقق کمتر از ۵۰ درصد سطح ابلاغی، ضریب تحقق $0/2$ تعلق می گیرد. بر این اساس میزان تحقق برنامه در خصوص سطح زیر کشت محصولات مهم ۹۲٪ (میانگین وزنی) بود. همچنین میزان تحقق برنامه در خصوص عملکرد محصولات ۸۲ و تولید ۹۵٪ بوده است. میانگین درصد تحقق شاخص ها در این استان با افزایش چشمگیری نسبت به سال

گذشته بیش از ۸۵ درصد بود (جدول ۱۴). لذا در مجموع اجرای برنامه در استان قزوین با اهداف برنامه الگوی کشت ابلاغی در حد قابل قبول ارزیابی می‌شود. لازمه تحقق کامل اجرای الگوی کشت ملی، بسترسازی فرهنگی و پذیرش موضوع از طرف کشاورزان، هماهنگی و همسویی کلیه دستگاههای اجرایی مرتبط و توجه ویژه نهادهای حاکمیتی و مجلس شورای اسلامی می‌باشد.

جدول ۱۳- ضریب تحقق برنامه برای درصدهای مختلف

ضریب تحقق	درصد تا	درصد از
۱	۱۱۰	۹۰
۰/۸	۱۲۰	۸۰
۰/۶	۱۳۰	۷۰
۰/۴	۱۵۰	۵۰
۰/۲	۱۵۰≤	≤۵۰

جدول ۱۰- درصد تحقق واقعی شاخصهای مختلف در برنامه ابلاغی در استان لرستان (۱۴۰۳-۰۴)

شاخص	درصد تحقق واقعی برنامه ابلاغی (%) سال ۱۴۰۳-۰۴
سطح زیر کشت	۹۲
عملکرد محصولات	97
تولید	88
اجرای سیستم های آبیاری نوین	100
درجه مکانیزاسیون کشاورزی	-
ضریب نفوذ بذر گواهی شده	70
احداث گلخانه	110
کود از ته*	100
کود فسفره*	100
کود پتاسه*	100
سطح کل S1 تا S3**	
میانگین درصد تحقق شاخص ها	92

بر اساس نتایج بدست آمده از ارزیابی برنامه الگوی کشت در سال اول اجرا در استان لرستان، نتایج زیر دست آمد:

- سطح زیرکشت محصولات عمده زارعی مانند گندم، گوجه فرنگی و پیاز تفاوت چندانی با برنامه نداشته و انتظارات برنامه الگوی کشت در سال اول اجرای برنامه محقق شده و مناسب ارزیابی میشود و 84 درصد تحقق یافته است.

- عملکرد محصولات زراعی در سال اول برنامه 1403-04 بمیزان 97 درصد با برنامه ابلاغی مطابقت داشته است.
- اهداف برنامه تولید محصولات زراعی در استان لرستان بمیزان 88 درصد برنامه ابلاغی تحقق یافته است.
- استان لرستان در زمینه اجرای سیستم آبیاری در راستای افزایش بهره وری آب مناسب عمل نموده است که 100 درصد اهداف تحقق یافته است.
- اهداف برنامه و ضریب مکانیزاسیون در سال زراعی جاری در محصولات مختلف پیش بینی نشده است. اما میزان تحقق اهداف برنامه در افزایش ضریب نفوذ بذر گواهی شده در کلیه محصولات 70 درصد تحقق یافته است.
- اهداف برنامه احداث گلخانه در استان لرستان بخوبی اجرا شده است بگونه ای که بیشتر از برنامه و بالغ بر 110 درصد صورت گرفته ات.
- با توجه به تخصیص صورت گرفته، میزان مصرف کودهای مختلف در محصولات کلیه محصولات زراعی طبق برنامه بوده است و صد درصد برنامه تحقق یافته است..
- برنامه آموزشی و ترویجی در استان لرستان بطور کلی مناسب بوده و برای سال اول قابل قبول می باشد.
- در مجموع اجرای برنامه در سال اول اجرا در استان لرستان با اهداف برنامه الگوی کشت ابلاغی قابل قبول و حدود 92 درصد ارزیابی می شود، برای تحقق بیشتر برنامه در سال های آتی اجرای الگوی کشت و در جهت رفع نواقص برنامه -04 1403 بایستی تلاش نمود. اصلاح و تحقق این برنامه نه تنها همت مدیران استانی را طلب می نماید، بلکه بایستی سیاستمداران و مسئولین محترم وزارت جهاد کشاورزی با همکاری نهادهای حاکمیتی و مجلس شورای اسلامی در خصوص تصویب قوانین حمایتی در زمینه الگوی کشت همکاری لازم را داشته باشند.

منابع

- مرکز آمار ایران. (1400). سرشماری عمومی کشاورزی. مرکز آمار ایران. 1: 106-1
- مرکز آمار ایران. (1400). سرشماری رسمی کشور. مرکز آمار ایران. 1: 46-1

Monitoring report on the implementation of the program of the national agricultural cropping pattern in Lorestan province (2024-2025)

Abstract

Cultivation model program with the aim of improving food security, protection of basic territorial resources, employment and income of farmers and paying special attention to the limitation of water and soil resources, changes in climatic components, occurrence of continuous droughts and taking into account territorial potential, considerations Scientific and ecological capacities have been formulated. Therefore, it is necessary to monitor the cultivation pattern in order to evaluate, modify and update the expected expectations and the results obtained, and provide feedback to the factors that compile and execute the program, eliminate its weaknesses and strengthen its strengths. Lorestan province is an elevated and mainly mountainous land, with more than 70% of its area covered by forests and pastures. This province has a potential for producing agricultural products, especially camellia, with an unemployment rate higher than the country's average. The results of the evaluation of the cropping pattern in the crop year 2023-2024 showed that the area under cultivation, the yield of crops and the implementation of the irrigation system were evaluated in order to increase water productivity. The results showed that the mechanization coefficient in the current crop year was not predicted, but the infiltration coefficient was Certified seed has been realized to a considerable extent. Also, the results showed that the greenhouse construction program, the consumption of different fertilizers in all crops and educational and promotion programs have been properly realized. In general, it is suggested that politicians and officials of the Ministry of Jihad Agriculture should cooperate with the governing institutions and the Islamic Council regarding the approval of protective laws in the field of cultivation pattern.

Key words: Cropping Pattern, Operational Plan, Lorestan, Monitoring.

Ministry of Jihad-e-Agriculture
Agricultural Research, Education and Promotion Organization

**Monitoring report on the implementation of the program of the national
agricultural cropping pattern in Lorestan province (2024-2025)**

Preparing and editing:

**Alireza Nikoei, Iraj Veiskarami, Reza Dehghani, Abbas Pourmeidani,
and Alireza Tavakoli**

2024-2025